

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مشور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و بهواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادران دانشجویان و اعضا هیات علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی تمهیدی کردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آلائند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تمهید به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تمهید به رواج دانش و اشنائه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تمهید به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تمهید به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تمهید به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تمهید به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری گروه پژوهش هنر

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش پژوهش هنر

عنوان:

**بررسی تطبیقی فرم و رنگ در مکاتب تبریز و اصفهان و دلایل شکل گیری
آن براساس عوامل تاریخی، اجتماعی، سیاسی**

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر فاطمه شاهرودی

استاد مشاور:

جناب دکتر غلامعلی حاتم

پژوهشگر:

سارا شریفی فر

زمستان ۱۳۹۲

تقدیم به

تقدیم به خدایی که آفرید انسان را، عقل را، علم را، معرفت را، عشق را

و به کسی که عشقش را در وجودم دمید،

تقدیم به مهربان فرشته یی که لحظات ناب بودن، لذت و غرور

دانستن، عظمت رسیدن و تمام تجربه های یکتا و زیبای زندگیم

مدیون حضور سبزاو بودم... پدرم

تقدیر از

«هو‌العلیم»

سپاس بیکران ایزد منان را که در پرتو
لایزالش توفیق آموختن میسر گردید.
رحمت واسعه اش فرصتی مغتنم داد تا
از استادید محترم بهره جویم. بر خود
لازم می‌دانم مراتب تقدیر و تشکر را از
ایشان ابراز دارم.

بسمه تعالی

تعهذنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب سارا شریفی فر دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجوی ۹۰۲۹۱۱۰۰۰۰۲ در رشته پژوهش هنر که در تاریخ ۹۲/۱۲/۳ از پایان نامه خود تحت عنوان: "بررسی تطبیقی فرم و رنگ در مکاتب تبریز و اصفهان و دلایل شکل گیری آن براساس عوامل تاریخی، اجتماعی، سیاسی" دفاع نمودم.

بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلا برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: سارا شریفی فر

تاریخ و امضا

Art research, Islamic Azad university central Tehran
branch Faculty of art and architecture department of art
research

Title:

**a comparative study of form and color at
ideologys of Tabriz & Esfehan- and how it is
shaped on the basis of historical, social&
political factors**

Advisor:

Dr.Fatemeh Shahrodi

Reader:

Dr.Gholamali Hatam

By:

Sara Sharifi far

Winter 2014

فهرست

مقدمه ۱

فصل اول

کلیات طرح

۱- بیان مسأله تحقیق ۴

۲- اهمیت موضوع تحقیق و دلایل انتخاب آن : ۵

۳- هدفهای تحقیق : ۵

۴- سوالات یا فرضیه های تحقیق ۶

۵- چهارچوب نظری تحقیق ۶

۶- روش تحقیق : ۷

۷-۱ پیشینه پژوهش : ۷

فصل دوم

مروری اجمالی بر نقاشی پس از اسلام

۱-۲ نقاشی دوره سلجوقی ۹

۲-۲ نقاشی مکتب عباسی ۱۰

۳-۲ نقاشی دوره ایلخانی ۱۱

۴-۲ مکتب شیراز ۱۴

- ۵-۲ مکتب هرات ۱۷
- ۶-۲ مکتب تبریز صفوی ۲۱
- ۷-۲ مکتب اصفهان ۲۴

فصل سوم

مکتب نگارگری تبریز

- ۱-۳ زمینه سیاسی - فرهنگی ۲۸
- ۲-۳ چگونگی شکل گیری نسل اول و نسل دوم مکتب تبریز ۳۰
- ۳-۳ هنرمندان نسل اول مکتب تبریز ۳۲
- ۱-۳-۳ کمال الدین بهزاد (۸۶۵/۱۴۶۰ ق - ۹۴۲/۱۵۳۵ ق) ۳۳
- ۲-۳-۳ سلطان محمد (سلطان محمد تبریزی یا سلطان محمد عراقی { عراق عم } فعالیت در حدود ۹۱۰-۹۷۵ ق.) ۳۹
- ۳-۳-۳ آقا میرک ۴۸
- ۴-۳-۳ میرمصور (منصور) ۵۴
- ۵-۳-۳ دوست محمد ۵۸
- ۶-۳-۳ شیخ زاده ۶۱
- ۷-۳-۳ میر زین العابدین ۶۴
- ۸-۳-۳ عبدالعزیز کاشانی ۶۵
- ۹-۳-۳ شاه مظفر ۶۷
- ۴-۳ هنرمندان نسل دوم تبریز ۶۷

- ۶۷ ..... ۱-۴-۳ میرزا علی
- ۶۹ ..... ۲-۴-۳ عبدالصمد شیرازی
- ۷۰ ..... ۳-۴-۳ میر سیدعلی
- ۷۱ ..... ۴-۴-۳ مظفر علی
- ۷۳ ..... ۵-۴-۳ شیخ محمد
- ۷۴ ..... ۵-۳ آثار مهم مکتب تبریز
- ۷۴ ..... ۱-۵-۳ ظفرنامه تیموری
- ۷۴ ..... ۲-۵-۳ مثنوی جمال و جلال
- ۷۷ ..... ۳-۵-۳ شاهنامه شاه تهماسبی
- ۸۲ ..... ۴-۵-۳ خمسه نظامی شاهی
- ۸۵ ..... ۶-۳ ویژگی های مکتب تبریز
- ۸۵ ..... ۱-۶-۳ مضامین
- ۸۶ ..... ۲-۶-۳ منظره، معماری، فضا
- ۸۷ ..... ۳-۶-۳ ترکیب بندی
- ۸۸ ..... ۴-۶-۳ رنگ

فصل چهارم

مکتب اصفهان

- ۹۰ ..... ۱-۴ زمینه های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی
- ۹۶ ..... 2-4 ویژگی های مکتب اصفهان

- ۳-۴ آثار مهم مکتب اصفهان ۱۰۴
- ۴-۴ هنرمندان مکتب اصفهان ۱۱۸
- ۱-۴-۴ صادق بیک ۱۱۸
- ۲-۴-۴ آقارضا ۱۲۰
- ۳-۴-۴ محمدزمان: ۱۳۷
- ۴-۴-۴ محمد یوسف ۱۴۱
- ۵-۴-۴ محمد قاسم تبریزی ۱۴۱
- ۶-۴-۴ میرافضل یا افضل الحسینی ۱۴۲
- ۷-۴-۴ شفیع عباسی (محمد شفیع) ۱۴۲
- ۸-۴-۴ معین مصور ۱۴۲

فصل پنجم

نتیجه گیری

- ۱-۵ مقایسه مکتب تبریز و مکتب اصفهان ۱۴۶
- ۲-۵ جمع بندی و نتیجه گیری ۱۸۱
- فهرست ۱۸۴
- مقالات ۱۸۸
- منابع اینترنتی ۱۸۹

فهرست تصاویر

- ۱-۲ ارسوایی در مسجد، دیوان حافظ، تبریز، حدود ۹۳۵، رقم شیخ زاده، گالری هنری
فاگ، هاروارد..... ۱۹
- ۲-۲ جوانی که شنای دختران را تماشا می کند، بهزاد، تبریز..... ۱۹
- ۳-۲ معراج پیامبر، سلطان محمد، مکتب تبریز..... ۲۰
- ۴-۲ جشن عید سلطان محمد، تبریز..... ۲۰
- ۵-۲ ضیافت، رضا عباسی، مکتب اصفهان..... ۲۲
- ۶-۲ دختری با کلاه پوستی، رضا عباسی، مکتب اصفهان..... ۲۳
- ۷-۲ ضیافت، رضا عباسی، مکتب اصفهان..... ۲۳
- ۸-۲ زوج عاشق، استاد محمد..... ۲۴
- ۱-۳ بهرام گور در گنبد زرد. مکتب تبریز..... ۳۴
- ۲-۳ بزم سلطان حسین، بهزاد، تبریز، بوستان سعدی ۸۹۴، قاهره..... ۳۵
- ۳-۳ بزم سلطان حسین، بهزاد، تبریز..... ۳۵
- ۴-۳ نبرد میان قبایل لیلی و مجنون سوار بر شتر، بهزاد، تبریز، لندن، کتابخانه موزه بریتانیا..... ۳۶
- ۵-۳ نبرد بهرام با اژدها، خمسه نظامی، بهزاد، تبریز، لندن کتابخانه موزه بریتانیا..... ۳۶
- ۶-۳ جوانی که شنای دختران را تماشا می کند، خمسه نظامی، بهزاد، تبریز، لندن کتابخانه موزه
بریتانیا..... ۳۷
- ۷-۳ دختران در حال شنا، بهزاد، تبریز، کتابخانه دانشگاه اوپسالا..... ۳۷
- ۸-۳ مرد محاسن دار در حال غرق شدن، بهزاد، تبریز، نیویورک، موزه متروپلیتن..... ۳۸
- ۹-۳ خاکسپاری، بهزاد، تبریز، نیویورک موزه متروپلیتن..... ۳۸
- ۱۰-۳ مستی لاهوتی و مستی ناسوتی، دیوان حافظ، کار سلطان محمد، 931 هجری، موزه

- آرتور سکلر، موزه هنری فاگ، دانشگاه هاروارد، کمبری (صحنه ای کفر آمیز از یک شعر
تغزلی با مضمون مستی روحانی و کفرانی) ۴۱
- ۱۱-۳ شاهزاده نشست، سلطان محمد ۴۱
- ۱۲-۳ خسرو شیرین را در حال شنا می بیند سلطان محمد تبریز ۴۲
- ۱۳-۳ چوگان بازی، احتمالاً اثر سلطان محمد، تبریز ۴۲
- ۱۴-۳ کوشک ۸ ضلعی با دو طبقه از اتاقها تصویر شده است ۴۳
- ۱۵-۳ معراج پیامبر، سلطان محمد، مکتب تبریز ۴۴
- ۱۶-۳ شکار سلطنتی، سلطان محمد، تبریز، سن پترزبورگ. کتابخانه ملی روسیه ۴۴
- ۱۷-۳ شکار سلطنتی، سلطان محمد، تبریز ۴۵
- ۱۸-۳ سماع صوفیان، سلطان محمد، تبریز ۴۵
- ۱۹-۳ جشن عید سلطان محمد، تبریز ۴۶
- ۲۰-۳ جشن سده، سلطان محمد، تبریز ۴۶
- ۲۱-۳ کیومرث در محاصره آدیان و جانوران، سلطان محمد، تبریز ۴۷
- ۲۲-۳ رستم در خواب، سلطان محمد، تبریز ۴۷
- ۲۳-۳ شاهزاده تکیه زده به پشتی، آقامیرک، تبریز ۵۰
- ۲۴-۳ مجلس ضیافت شیرین، آقا میرک، تبریز، سن پترزبورگ. کتابخانه ملی روسیه ۵۰
- ۲۵-۳ مجنون در بیابان، خمسه نظامی (شاه تهماسبی)، تبریز، ۹۴۶-۹۴۹، کار آقا میرک، موزه
بریتانیا، لندن ۵۱
- ۲۶-۳ مجادله طیبیان، خمسه نظامی، تبریز، منسوب به آقا میرک شاهنامه تهماسبی، تبریز، منسوب
به آقا میرک ۵۱
- ۲۷-۳ مجادله طیبیان، خمسه نظامی، تبریز، منسوب به آقا میرک ۵۲
- ۲۸-۳ مناظره فردوسی با شاعران دربار سلطان محمود، ۵۲

- ۲۹-۳ جود و کرم اعرابی، هفت اورنگ جامی، منسوب به آقا میرک ۵۳
- ۳۰-۳ خسرو و شیرین و مرد لثیم، منسوب به آقا میرک ۵۴
- ۳۱-۳ خسرو و شیرین در حال شنیدن داستانهای عاشقانه، خمسه نظامی، منسوب به آقامیرک ۵۷
- ۳۲-۳ کمنداندازی رستم بر رخس، شاهنامه شاه تهماسبی، منسوب به میر مصور ۵۷
- ۳۳-۳ سرخان بیک سفره چی، کار میر مصور ۵۸
- ۳۴-۳ برگی از مرقع بهرام میرزا، کار دوست محمد ۶۰
- ۳۵-۳ رسوایی در مسجد، دیوان حافظ، تبریز، حدود ۹۳۵، رقم شیخ زاده، گالری هنری فاگ، هاروارد ۶۲
- ۳۶-۳ شیخ صنعان و دختر ترسا، کلیات نوایی، تبریز، منسوب به شیخ زاده ۶۳
- ۳۷-۳ نریمان خاقان چین را در جنگ می کشد، گرشاسب نامه اسدی، کار زین العابدین ۶۵
- ۳۸-۳ پیدا کردن کاروان زال را، شاهنامه شاه تهماسبی، تبریز، منسوب به عبدالعزیز ۶۶
- ۳۹-۳ خسرو در حال گوش کردن به موسیقی باربد، خمسه نظامی، منسوب به میرزاعلی ۶۷
- ۴۰-۳ خسرو به ساز زدن باربد گوش می کند، میرزاعلی، تبریز ۶۸
- ۴۱-۳ ضیافت، میرزاعلی، تبریز ۶۹
- ۴۲-۳ ضیافت، میرزاعلی، تبریز ۶۹
- ۴-۱ رستم به هنگام حمله به کاخ افراسیاب از شاهنامه فردوسی، مکتب اصفهان ۹۱
- ۴-۲ حمله گراز، رضا عباسی ۹۲
- ۴-۳ کاتب مشقه رضا، مکتب اصفهان ۹۴
- ۴-۴ مرد، رضا عباسی، مکتب اصفهان ۹۵
- ۴-۵ پوزدن سگ به قدح، میر افضل حسینی، مکتب اصفهان ۹۶
- ۴-۶ جوان نشسته، رضا عباسی، مکتب اصفهان ۹۷

- ۷-۴ پذیرایی شاهزاده در هوای باز ، محمد قاسم ، مکتب اصفهان..... ۹۷
- ۸-۴ جوان صراحی به دست ، میر یوسف ، مکتب اصفهان..... ۹۸
- ۹-۴ گل و مرغ و حشرات ، شفیع عباسی ، مکتب اصفهان..... ۹۸
- ۱۰-۴ رستم و سهراب از شاهنامه فردوسی ، معین مصور ، مکتب اصفهان..... ۹۹
- ۱۱-۴ گل های بنفشه ، شفیع عباسی ، مکتب اصفهان..... ۹۹
- ۱۲-۴ رضا ، جوانی با ردای آبی..... ۱۰۰
- ۱۳-۴ تیمور و مورچه ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان..... ۱۰۰
- ۱۴-۴ رضا ، زن جوان در علفزار ، مکتب اصفهان..... ۱۰۱
- ۱۵-۴ ضیافت ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان..... ۱۰۱
- ۱۶-۴ دختری با کلاه پوستی ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان..... ۱۰۹
- ۱۷-۴ جوان نشسته با پای برهنه ، آقا رضا ، مکتب اصفهان..... ۱۰۹
- ۱۸-۴ دو دلداده ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان..... ۱۱۰
- ۱۹-۴ جوان شمشیر بدست ، رضا عباسی . اصفهان..... ۱۱۰
- ۲۰-۴ سواری که در راه پول می ریزد ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان..... ۱۱۱
- ۲۱-۴ ضیافت ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان..... ۱۱۱
- ۲۲-۴ فریدون فرستاده پسرانش سلم و تور، را به حضور می پذیرد ، آقا رضا..... ۱۱۲
- ۲۳-۴ فرهاد شیرین و اسبش را بر دوش می برد ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان..... ۱۱۲
- ۲۴-۴ شاهدخت نشسته ، صادق بیک..... ۱۱۳
- ۲۵-۴ شاهزاده محمد بیگ ، رضا عباسی ، اصفهان..... ۱۱۳
- ۲۶-۴ جوان با طوطی ، شیخ محمد..... ۱۱۴
- ۲۷-۴ زوج عاشق ، استاد محمد..... ۱۱۶
- ۲۸-۴ اولین دیدار خسرو از آبتنی شیرین ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان..... ۱۲۵

- ۴-۲۹ جدال سعدی با مدعی ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان..... ۱۲۶
- ۵-۱ جشن عید ،سلطان محمد ،مکتب تبریز..... ۱۵۲
- ۵-۲ خسرو شیرین را در حال شنا می بینید،سلطان محمد ،تبریز..... ۱۵۴
- ۵-۳ کیومرث در محاصره آدمیان و جانوران ،سلطان محمد..... ۱۵۹
- ۵-۴ رستم کاموس را به دام می اندازد..... ۱۵۹
- ۵-۵ کابوس ضحاک،شاهنامه شاه تهماسب ، مکتب تبریز..... ۱۶۰
- ۵-۶ تیر انداختن بهرام آهوان را ، مکتب تبریز..... ۱۶۲
- ۵-۷ دیده شدن زال کاروانیان را ، مکتب تبریز ،شاهنامه تهماسبی..... ۱۶۳
- ۵-۸ سیمرغ و زال ،مکتب تبریزی..... ۱۶۵
- ۵-۹ عشاق و ندیمه ها، معین مصور ، مکتب اصفهان ، موزه سن پترز بورگ..... ۱۶۷
- ۵-۱۰ نبرد شاه اسماعیل با ازبکان ، معین مصور ، مکتب اصفهان ، گالری فری یر..... ۱۶۷
- ۵-۱۱ مرگ سهراب ، معین مصور ، مکتب اصفهان ، موزه بریتانیا..... ۱۶۸
- ۵-۱۲ کماندار ، معین مصور ،کپی از کار رضا عباسی ، مکتب اصفهان ، گالری فری یر..... ۱۶۸
- ۵-۱۳ کماندار ، رضا عباسی ، مکتب اصفهان ، موزه دانشگاه هاروارد..... ۱۶۹
- ۵-۱۴ عشاق ، نگاره از معین مصور ، مکتب اصفهان ، گالری فری یر واشنگتن..... ۱۶۹
- ۵-۱۵ حمله بیر به جوان ، ۱۶۷۲ میلادی، موزه هنرهای زیبای بوستون..... ۱۷۱
- ۵-۱۶ نگاره بهرام گور و آزاده ،معین مصور ، مکتب اصفهان ، موزه بریتانیا..... ۱۷۵
- ۵-۱۷ پرتره زن ، معین مصور ، مکتب اصفهان ، موزه بریتانیا..... ۱۷۶
- ۵-۱۸ دختر جوان با ساغر ، معین مصور ، مکتب اصفهان..... ۱۷۶

مقدمه

تاریخ پر فراز و نشیب ایران همواره شاهد تحولات بسیاری بوده است که هر یک تاثیر بسزایی در شئون مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و هنری ایران داشته است بی گمان یکی از مقاطع تامل برانگیز و موثر در تاریخ این مرز و بوم را می توان به ظهور صفویان در ایران منسوب نمود.

واقعه ای که با پیروزی های بزرگ جوانی شانزده ساله آغاز گردید و اولین حکومت ایرانی و شیعی فراگیر را پس از اسلام در ایران رسمیت بخشید.

نگارگری اسلامی ایران در اوایل عصر صفوی را می توان برآیندی باشکوه از سبک های مختلف شرقی و غربی دانست و بی گمان زمینه و ریشه های شکل گیری مکتب تبریز عهد صفوی را باید در مکاتب قدیم تر جستجو نمود ، ولی در زمان شاه اسماعیل این مکتب صورت رسمی به خود گرفت ، زیرا او بود که پس از شکست در جنگ چالدران به تاسیس کارگاه و کتابخانه ای در تبریز همت گماشت و به پردازش و تدوین کتب خطی مصور به دست هنرمندان اهتمام ورزید.

در تداوم سیر تاریخ نگارگری ایران در زمان شاه اسماعیل امکان تلفیق جریان ها و سبک های پیشین نگارگری فراهم آمد.

همین عامل سبب به بارنشستن تمامی تجربیات قدیم در عهد شاه تهماسب صفوی به حد اعلائی کمال گردید.

در حقیقت مکتب تبریز در طی ترکیب سنن گوناگون نگارگری پدید آمده است که هم در شیوه های نگارگری هنرمندان محلی تبریز ریشه دوانده بود و هم در تلفیق با دست آوردهای بهزاد همراه با کوشش های این هنرمند در تربیت و پرورش نقاشان محلی تبریز که صادق بیگ افشار آنان را وارثان کلک بهزادی می نامد شکل گرفت.

بدینسان آموزه ای پرشکوه از قانونمندی و نظم و تعادل به همراه تاللو هیجان انگیز شکل و رنگ به نام مکتب تبریز پدید آمد.

اما این اوضاع دیری نپایید همان طور که تاریخ همیشه برای هنرمندان وضعیت همواری را نداشته و ندارد دوباره اوضاع به آشفتگی گرایید.

حیات هنری مکتب قزوین که پلی میان نگارگری مکتب تبریز و اصفهان بود بیش از نیم قرن دوام نیاورد و دست آوردهای هنری مکتب قزوین در مکتب تازه متولد شده اصفهان به عالی ترین شکل تجلی یافت.

فصل اول

کلیات طرح

۱- بیان مساله تحقیق

هدف این پژوهش مقایسه آثار مکتب تبریز صفوی با مکتب اصفهان است. عهد صفوی از مهم ترین دوره های هنری در تاریخ ایران به شمار می رود. شاهان قدرتمند و هنر دوست سلسله صفویه توانستند با تکیه بر ملیت ایرانی و مذهب تشیع که از این زمان در ایران رسمیت یافت، عصر درخشانی در زمینه های مختلف هنری پدید آورند که در آن میان هنر نقاشی جایگاه ویژه ای دارد. شاه اسماعیل شهر تبریز را به پایتختی برگزید و با حمایت بی دریغی که از هنرها و هنرمندان به عمل آورد به زودی این شهر مرکز پویای هنر آن عهد شد. بررسی تاریخچه هنری شهر تبریز نشان می دهد که این شهر در هنر نقاشی سابقه طولانی داشته است. بعد از حمله مغول از سال ۶۷۰ تا ۷۴۰ ه. ق که تبریز تحت حاکمیت ایلخانان مغول بود تبدیل به مرکز هنری حائز اهمیتی شد. تاسیس ربع رشیدی مهم ترین اقدام ایلخانان در این شهر بود و در تاریخ نقاشی این اولین مرحله رشد و نمو بود. مهمترین مرحله از حیات هنری تبریز مربوط به دوره صفویان است که شامل سال های ۹۰۰ تا ۹۵۰ ه. ق است. اتمام ماهرانه تصویر، ارائه فضای شکوهمند، رنگ های بسیار درخشان، کاربرد گسترده رنگ طلا، فراخی چشم گیر در فضای تصویر، ترسیم جامه ها به رسم متداول روز، توجه به منظره های طبیعی به ویژه کوهستانی و ظرافت فوق العاده، همگی از ویژگی های قابل ذکر مکتب نقاشی تبریز هستند. شاه طهماسب در شکوفایی مکتب تبریز نقش بسزایی داشت اما دیری نپایید که فشارهای سپاهیان عثمانی بر تبریز سبب شد تا پایتخت از تبریز به قزوین انتقال یابد. این انتقال موجب شد که از مرکزیت هنری تبریز کاسته شود و تعدادی از هنرمندان در مشهد، بخارا، هند و هرات پراکنده